

Dª Maruja, la comare de Xàbia

A.F. Erades

Professor de Filosofia · IES La Mar · Xàbia

***Empecé a estudiar** en el año 51, teniendo yo 18 años, gracias a mi querido padre y a una beca que me concedió la Caja de Ahorros de Alicante, me fui interna al colegio de los Salesianos de Alicante. Allí saqué el bachillerato y la reválida. Más tarde, para ingresar en la escuela de ATS tuve que hacer un curso de Fisiología e Higiene, que gracias a Dios aprobé. Al año siguiente, gracias a la beca que me concedió el Gobernador Civil y Militar de Alicante, D. Miguel Moscardó, y a D. Agatánguelo Soler, alcalde de Alicante, me fui a estudiar Obstetricia y Ginecología a Madrid, en la maternidad de Sta. Cristina, donde saqué el título de matrona. El 26 de octubre del año 60, gracias a que Dª Isabel Aznar, jefa de las enfermeras de Alicante, me habló muy bien de Jávea, diciéndome que me fuera a allí a ejercer mi profesión, llegué aquí a las 8.30 en el autobús, hospedándome en la Fonda la Marina. Allí conocí a Dª Mercedes y a D. Rafael Echagüe, dos personas muy buenas y muy inteligentes a los cuales he querido y quiero... Me quedé muy impresionada de este pueblo al ver sus casitas blancas, rodeadas de naranjos, almendros y olivos y, sobre todo, del mar y la montaña. Un verdadero paraíso.*

Així va començar Dª Maruja (Maruja Varó García) la seua presentació a la Sala d'Usos Múltiples de l'IES núm. 1 de Xàbia (hui, IES La Mar) el dia 11 de març del 2008 amb motiu de la celebració del Dia de la Dona Treballadora. Allí, Dª Maruja, com sempre, es va mostrar com és ella: molt comunicativa, humil i generosa.

El meu record de Dª Maruja (és així com tots li déiem, encara que ella no volia) està ple de mirades amables, de frases educades, de preguntes afectuoses sobre els meus fills, sobretot quan eren xicotets i els treia a passejar amb el carret doble el meu sogre Ramón. El seu somriure i la seua mirada, sempre cordial, mostraven el seu caràcter, la seua ànima: sempre estava disposada a allò que fera falta i les vint-i-quatre hores del dia.

Són moltes les anècdotes que es poden recordar de Dª Maruja. Ella mateixa va comptar en la xarrada de l'institut que el seu primer part va ser un xiquet que va pesar quatre quilos i que li va fer patir molt. El segon part, probablement, seria el de la meua amiga Cande, almenys és el que sa mare, Candelària Vicens, deia, però solament va pesar un quilo i mig. Un altre dels parts que ella recordava era el d'un fill de la seua amiga Rosita, el marit de la qual, Àngel, es va desmaiar. Teresa Sivera em diu també que quan va tindre la seua

Maruja Varó García

Inscripció en el Consejo Nacional de Auxiliares Sanitarios. Sección Matronas

filla Tere (la Nevetera), el seu marit Quico li va dir que se n'anava corrents a avisar Dª Maruja, a la qual cosa Teresa li va respondre que no es precipitara que encara faltava bastant. Al poc temps va eixir la criatura i la llevadora, quan va arribar-hi, només va haver de tallar el cordó. Ma mare també em conta que les meues dues germanes van nàixer amb la seua ajuda, una amb unes certes dificultats, però que la comare les va solucionar com va poder. Diu que Dª Maruja, veient que la criatura no venia bé, es va llevar la roba, es va quedar en bragues, se'n va pujar al llit i va dir: «ja voràs si n'ix o no n'ix!» Recorda ma mare, d'altra

Caixeta amb agulla i fil per a cosir.

banda, que ella repetia molt l'expressió el xiquet està a punt de nàixer i ma mare li recriminava que no diguera alguna vegada la xiqueta està a punt de nàixer. Ella responia que no era possible conèixer amb antelació en eixa època el sexe de la criatura. No obstant això, una vegada, almenys, sí que es va atrevir a pronosticar el part gemin de Mildeta i va encertar.

Dª Maruja va ser una bona comare, no solament referent en els parts (dels aproximadament tres mil, tots van nàixer), sinó també en el tracte amb les mares, abans i després del part. I és que ella estava sempre al corrent de tot, fins i tot de portar un termo de xocolata ben calentet perquè l'espera fora més suportable. Hi havia vegades que anava a la casa d'una mare que estava a punt de trencar aigües, i si es retardava el part s'absentava i se n'anava a casa a donar-li les farinetes a la seua filla. Així ho va fer poc abans de nàixer la meua germana Fina, diu ma mare. Després, tornava a veure com evolucionava el tema. Altres vegades s'havia d'emportar les seues filles amb ella perquè no es quedaren soles a casa. Catina, la seua filla gran, recorda que més d'una vegada li deia sa mare que es quedara fora de l'habitació amb les veïnes (normalment la casa estava plena de veïnes esperant que nasquera la criatura) i que quan vera arribar la cigonya és que el xiquet havia nascut, i la pobra filla, com que mai va veure aparèixer l'au, la mare li deia que justament en eixe moment devia haver tancat els ulls. La veritat és que poques vacances va gaudir D^a Maruja amb el pobre Miguel, el seu marit, que malgrat tindre un taxi i malgrat insistir a fer alguna eixideta, molt poques vegades ho va aconseguir. Entre preparts, parts i postparts es passava tot el temps ocupada. Sempre hi havia alguna veïna que requeria la seua assistència i el no no estava en el seu vocabulari. Si a això afegim que també exercia com a practicant (fent-li la competència a D. Vicente Gomis), estem davant una persona que estava ocupada de nit i de dia. Ni les filles s'espantaven ja quan tocaven la porta a hores intempestives. En fi, diu Bartolomé (Bartolomé Bas Segarra, més conegut com Aspirina) que quan va arribar la llevadora va caure com el Nostre Senyor, ja que en els anys 60 no hi havia ningú amb eixa especialitat i va ser rebuda amb els braços oberts. Fins i tot els metges ho van agrair, ja que ells tampoc eren especialistes i Dª Maruja venia amb la titulació d'obstetrícia i practicant sota el braç.

El seu somriure i la seua mirada, sempre cordial, mostraven el seu caràcter, la seua ànima: sempre estava disposada a allò que fera falta i les vint-i-quatre hores del dia.

Un altre aspecte de la seua preciosa vida el podem trobar en l'ajuda desinteressada a una comunitat de hippies que hi havia a Pedreguer. Una furgoneta l'arreglegava i la tornava perquè ajudara a parir les xiques de la comuna. Una vegada, a Dª Maruja se li va ocórrer preguntar pel pare per a felicitar-lo, i mirant-se els uns als altres, al final, van llançar una moneda a l'aire... Per cert, un dia, no fa tant de temps, en el passeig de l'Arenal, un home que tenia un lloc de venda va parar Dª Maruja i li va dir que la xica que estava al seu costat era filla seua. A Dª Maruja li agradava dir orgullosa: "eixe és fill meu".

Eren els anys quan la major part de les dones parien en les seues cases, sempre que el part fora normal, sense risc. En cas contrari, els metges (Salvador Barber Ros, Rafael Peiró Fayos o Jaime Buigues Pons) recomanaven el trasllat a les clíniques de Dénia (Vicente Hernández, Patricio Mut) o a Gandia. Dª Maruja feia el seguiment de cada embaràs i quan s'apropava l'hora del part un familiar, normalment el marit, s'acostava a la farmàcia a arreglegar la "caixa tocològica". Una vegada utilitzada era retornada, es reposava allò que fera falta i es pagava allò que s'havia consumit. Bartolomé (Aspirina), que coneix bé el tema, no debades ha treballat en farmàcies des dels tretze anys, concretament des de 1966 fins fa uns pocs mesos, la descriu com una "caixa de ferramentes dividida en diferents compartiments". A Catina eixa caixa li recorda més bé la forma de la tapa de les màquines de cosir antigues Singer.

En la "caixa tocològica" hi havia uns vint-i-cinc productes en total i cadascun tenia el seu espai corresponent, assegura amb rotunditat i precisió el nostre amic Bartolomé: "la caixa tocològica portava tot allò necessari per al part: la botella de l'alcohol, les xeringues de vidre, les grapes, la botella del Methergin (ampolles i gotes, encara existeix i serveix per a detindre les hemorràgies), la botella de la tintura de iode, la mercromina, les gases esterilitzades, el cotó, l'irrigador, les compreses tocològiques de cotó, la seda (núm. 0 i 1), la Inductenca (comprimits per a induir el part), l'Occipartein i el Pitocin (ampolles per a dilatar), el Lysoform (antisèptic líquid per a llavar), el Catgut (que eren uns tubets de vidre que contenien l'agulla i el fil per a cosir, tenia del 0 i de l'1), la Coramina (per a restablir forces, ampolles i gotes), el cordonet (fil) umbilical... Cal indicar que tot era reutilitzable ja que no existia el plàstic."

Instrumental de la caixa tocològica.

A Xàbia, en l'època en què va vindre Dª Maruja, hi havia solament dues farmàcies: la de Tena i la del Patet. La farmàcia de Tena, que estava situada al carrer Major núm. 43, era propietat de Juan José Tena Jovaní. Allí, "teníem nosaltres", diu Bartolomé, "tres caixes tocològiques ja que podien ajuntar-se tres parts el mateix dia. Bé, realment eren dos i mitja, diu ell: dos completes i l'altra, més antiga, de reserva. La farmàcia del Patet, que estava situada al carrer de Sant Bartolomé núm. 5, era propietat de Pilar Cornejo i també disposava d'una o dues caixes tocològiques."

Una altra qüestió que em sembla interessant era el paper que jugaven les dones que ajudaven al part en cada casa. Eren dones de "confiança" que abans d'arribar Dª Maruja, a causa de la seua experiència acumulada durant molts anys, assistien les dones a casa. En arribar la comare, moltes d'aquestes persones l'ajudaven en allò que podien. Un exemple, diu Bartolomé, va ser la tia Catalina, la Bruna, sogra del Gall.

Em fa l'observació Bartolomé, d'altra banda, que quan va vindre Dª Maruja les matrones solament podien receptar aquells fàrmacs que tingueren relació directa amb la seua professió. En aquest sentit, els comprimits d'Inductenca eren els que apareixien moltes vegades en el talonari que portava Dª Maruja en la seua bossa de mà, on amb tota seguretat portaria, a més de l'estetoscopi, eixes xeringues de vidre amb les seues corresponents agulles.

Finalment, resulta cridaner que al Campello, el poble natal de Dª Maruja, ningú coneix la comare per Dª Maruja o per Maruja, ni per Maria, allí tot-hom la coneix pel nom de Vida. Els seus pares i els seus quatre germans, els seus nebots i els veïns l'han anomenada sempre Vida, que és el nom amb el qual la van batejar. Quin nom més apropiat, no creieu?

El meu agraïment a Catina Serrat Varó, la filla major de Da Maruja, així com a Bartolomé Bas Segarra.